

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - ТРИДЕНТ UKRAINIENNE

Число 47, рік видання II.

3 жовтня 1926 р.

Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя 3 жовтня 1926 р.

Людське суспільство, хоч і як його доля та закони його життя і не цікавлять саму людину, все ж воно не так досліджене, як хоч би науки природознавчі. Тому менше, мабуть, ніж де б там не було, в яких би то не було галузях світового життя, досліджена закономірність розвитку історичних подій, в людському суспільстві. Все ж, де-які з'явища, які найбільше притягали увагу дослідників, як напр. з'явища політичних революцій в людському суспільстві остільки обмірковувалися, остільки досліджувалися, що й зараз вже можна вбачати в ході революцій, колиб вони не відбувалися і де б вони не відбувалися, певні спільні риси, що проявляються в певній закономірності, ідучи одна за другою.

Цікавить нас зараз питання кінця революції, себ-то початку т. зв. реакції. В зростанні революції завжди спостерігається в'дпадання від участі в революційній творчості одна за другою громадських груп, які на початку революції були за неї, її підтримувати в її перемозі, бачили перемогу своїх бажань, своїх стремлень. Чи розачарувавшись в революції, чи силоміць відкинуті найбільш крайньою, вони відходять, або як нейтральні, або як і найбільш ворожі до дальшого ходу подій.

Цьому моментові в революції, яка захопила майже всі терени колишньої російської імперії, відповідає захоплення проводу в революції і державної влади в свої руки партією большевиків і відкинення нею силоміць в табор «контр-революції» всіх тих, хто хоч трохи був від неї поміркованішим. Отже стається те, що проти однієї партії, проти однієї політичної лінії, покинутої на власний розум та на власні сили, стає хоч і не об'єднаний, хоч і не організований в суцільне ціле, але ворожий табор усих інших політичних ліній, інших політичних груп, які, оскільки

ки це допускають найсуворіші методи диктатури пануючої партії, все ж виступають проти неї і кожна її критикує і кожна підкреслює помилковий на її думку крок правлячої групи. Цей момент треба фіксувати, як найбільший, як найкрайніший в розвою революції. З нього починається упадок.

Так, як маятник, забіраючи все більше та більше в один бік при своєму ході, доходить нарешті до певної точки майже безсилий, бо сила розгону в певній точці зовсім нейтралізується тою силою, що тягне його назад, так і революція в цьому моменті зупиняє свій хід в один бік і починає котитися назад. І хто знає, як далеко назад. Може й до протилежного краю, до самої протилежної реакції. Майже завжди після дуже лівих революцій відновлюються дуже праві монархії.

Самотня, покинута всіми большевицька партія, одігнавши від себе своєю політикою останніх навіть, хто ще її підтримував, була вже тим самим осуджена на загибель і питання тільки — як швидко хід подій розвертатиметься, як зашвидко цей маятник йтиме вдругий бік, протилежний. Перша сварка у самій партії, — це перший симптом того, що маятник дійшов до краю. Коли Зінов'єв переміг опозицію Троцького, це було останнє зусилля партії, коли не йти вліво, то утриматися на тих самих позиціях. Тоді це пощастило. Але тепер в тій боротьбі, що зараз розгорається, вже партія не за Зінов'євим. Партія вже котиться назад. І не допоможе те лівиці, що вона об'єднала коло себе вчорашню опозицію, бо не за ними йде маса; більшість вже не хоче експериментів, вже не хоче «заглиблення революції», а хоче спокою та мирного життя. І в боротьбі проти опозиції партія не тільки розстрілюватиме опозиціонерів «при попитке к бегству», як це вона починає практикувати зараз, вона муситиме шукати опори у відігнаних нею раніше групах і буде все більше та більше горнутися, наближаючись до тих, кого вчора називали «соціал-предателями», благо, що й ті не від того (дивись писання меншевицького «Соціалістического Вестника» та органу рос. соц. рев. «Волі Росії» хоч би статтю В. Сухомлина, кн. 6-7), а згодом ще й більше у право...

Маятник все швидче та швидче летітиме до долу. Як далеко залетить він потім у право, зараз ще добре й не видно. Соціяльна революція під пролетарськими гаслами запалала в Московщині. Українська революція не була знею. Наша революція забарвлена соціально—селянськими гаслами, а національно—українською національною стихією, пішла і розвивалася своїм шляхом і не будь «сверних штиков», що принесли нам свого часу «свободу», ми б не пішли так далеко у ліво. Зусилля наші відокремитися від того ходу подій, що захопили цілий майже схід

Європи, були марні, і нам не пощастило те, що пощастило Фінляндії, Польщі та Прибалтійським народам. Вина у тому нашого суспільства, так мало національно-свідомого, вина в тому наших близьких та далеких сусідів: що наших стремлінь не розуміли і нас не підтримали. Нам не пощастило відірватися від подій, що як вихор неслися до совітського «раю». Але тепер ми вже не ті, що були в 1917-20 роках і від участі у відбудові російської імперії, до чого, ми певні, доведе хід революції на сході Європи, ми вже не будемо причасні. Ми знайдемо тепер і силу в собі, і співчуття в Європі, щоб відійти в бік і дати волю «євразійським народам» самим складати державу по своїй уподобі. «Євразія» певні ми, починається на схід від українських етнографічних кордонів.

ПРОКЛЯТЕ ПИТАННЯ.

«Дуже зле, коли нема ідеалу, але теж не гаразд, як його забагато».

проф.. Дютюї.

«Вірую во єдину Велику Самостійну Соборну Українську Державу»...

Вірую...

Це перша заповідь євангелії українського патріота, чесного й свідомого.

Заповідь ця, що стоїть першою на скрижальях нашої новітньої історії, є, як кожна заповідь, чимсь містичним, що не піддається ні критиці, ні сумніву, й не потребує доказів. Тим більше, що за неї пролита була кров, що її освятила. Але разом з тим, коли вона живе в наших серцях, коли вимагає вона від нас чину, то цілком зрозуміло, що від правдивого її толкування залежить і її здійснення.

На сьогодні, хвалити Бога, ми маємо безліч її толкувань, маємо аж по нікуди. Від того й стала вона для нас не заповіддю, а самим звичайним «проклятим питанням», на яке говорилося без ліку, писалося безліч сторінок, але й досі ясно й конкретно не порозумілися відносно шляхів, як дійти до її здійснення. Може ми за молоді політики, а може справді, як влучно було зазначено, по «ботокудівськи» толкуємо такі складні і важливі речі, як шляхи національної політики, але, в кожному разі, цієї заповіді ми зробили «прокляте питання», що рішається сьогодні в кращому розумінню теоретично, але на жаль здебільшого, як ми сказали, вживається, як демагогічне гасло для досягнення дуже дрібненьких цілей.

Ясно, що піддавати сумнівові оці дві вартості ідеологічні, як самостійність і соборність — не можна, бо тоді нема про що говорити. Можна піддати дискусії тільки питання: що раніше і вперше самостій-

ність чи соборність, чи через самостійність до соборности, чи через соборність до самостійности.

Над цим питанням так само вже спинялися не мало і в даному разі толкування цієї першої заповіді розбилося на два відтинки, які вже сьогодні вповні вирисувалися. Одне т. лкування — на якому базується політика УНР — це здійснення в першу чергу ідеї самостійности, і друге толкування — здебільшого представників галицької політики — це здійснення в першу чергу соборности українських земель в спосіб приєднання Галичини до УССР, яка вважається н.ми незалежним і окремим від Росії (прикритої фіговим листком — назвою СССР) державним організмом. Але, на жаль, разом із ілюзорністю «самостійної» УССР, стає і ілюзорним толкування нашої першої заповіді галицькими політиками.

Разом з цими толкуваннями наші «політики» зразу ж висувають питання «орієнтації». І ця «орієнтація», як вже було колись на сторінках «Тризуба» справедливо зазначено, і абірає характеру ідеологічного, а не тактичного. І тому показується, або «москвофільство», або «полонофільство». Останніми часами люблять ще гратися гаслом «орієнтація на самих себе». Те, що сьогодні наші «політики» додумалися до цього, власне тільки сьогодні, показує наскільки ми мало виховані політично, наскільки в нас ще сидить ота «ботокудівська» психологія, що більше, як у вікні, світла не бачить. Оця істина згучить якось дивно сьогодні, особливо вже по певнім періоді збройної боротьби і напередодні нового етапу. Ця істина належить до категорії тих цінностей, що ніколи ніде не піддавалися критиці, і які завжди і всюди в кожній акції, в кожній програмі — береться за первокутний камінь, за вихідну точку; більше того, ця істина проходить червоною ниткою через увесь етап нашої боротьби 1917-1921 р. р.

Завданням цієї статті ми не ставимо вичерпуюч. вияснення оцього «проклятого питання», а тільки хочемо освітлити його з погляду нашої новітньої історії, яка одиноко може нам вказати правильність чи неправильність тої чи іншої політичної лінії. Вже сьогодні можемо ми поставити в історичну перспективу події 1917-1921 р. р. і в них знаходити джерело здорової критики, бо ж все те, що сталося, є очевидно ф а к т о м, добрим чи злим, бажаним чи не бажаним, але ф а к т о м.

Ще у 1917 році молода українська нація, що пробудилася до власного життя, стала перед дилемою—або з Росією, або проти неї. І навіть точніше, або з Росією і проти Європи, або навпаки — з Європою і проти Росії. І цілий 1917 рік, коли глянемо ми сьогодні здалека, видається нам найбільш невиразним і неокресленим з цього погляду, з погляду шляхів національної політики. Ми хотіли і з Росією, і з Європою. Ми хотіли бути і з тими лагідні, і з тими. Соціальні гасла затьмарили національні вимоги, але помалу цей туман почав прояснятися. І от першай акт, що определяє позиції укр. національної політики і позначає «орієнтацію» яку сьогодні тільки добачили деякі українці. Це акт 22 січня 1918 року — акт проголошення Самостійности Української Держави, вже зразу ж освячений й зафіксований Крутами. Перше—цей акт определяє відношення України до Росії, вносить момент відірвання

від колишньої метрополії і ставить Україну, як державний організм, супроти Росії. Подруге — цей акт ставить перший орієнтацію — на самих себе. Ось в цьому акті треба шукати зв'язки української національної політики, а не десь на стороні, по «варягах».

Започаткований в акті 22 січня 1918 року напрям вилився далі в реальне стремління заключити мир з Центральними Державами, що і сталося в лютому 1918 р. і опертися на Захід. Правда з історичного погляду, ці два акти тісно зв'язані між собою, хоч і різнородні по суті. Але вже Берестейський трактат твердо позначає лінію укр. політики, — себ-то з Європою, а не з Росією, тим більше, що і підписувався він під гуркіт ворожих російських гармат, під стрекіт кулеметів большевиків, що сараною посунули на Україну.

Утворення гетьманату на Україні у 1918 році позначило спробу відійти від наміченої попередніми актами політичної лінії і підійти в бік Росії, і ми були свідками, як повстання 1919 р. (повстання Директорії) круто знову повернуло на попередній шлях схиблену гетьманським урядом національну політику. І весь 1919 рік йде під прапором боротьби проти Росії і шукання опори серед європейських держав. От тому то і Варшавська угода 22 квітня 1920 р. не явилася чимсь спонтанним, несподіваним і незрозумілим, а навпаки являється логічним висновком української політики, що започаткована була актом 22 січня 1918 року, Крутами і Берестейським трактатом.

То інша річ — піддавати критиці, навіть найсуворішій, останній договір, хоч він фактично перекреслений Рижським трактатом, але не можна одкидати того, що він є одною ланкою в низці цілого ланцюгу численних актів, що нація українська в боротьбі за своє визволення фіксувала на шляху своєї новітньої історії. Можна говорити, що Бересте означало «орієнтацію» на Німеччину, а Варшава — на Польшу чи Австрію, але не можна вирікатися того, що обидва трактати, будучи самими звичайними маневрами молоді української держави здобути і з а к р и п и т и свою незалежність, обидва ці трактати по суті означають орієнтацію на Європу, а не на Росію, і власне на Європу проти Росії. Логика подій не знає сантиментів і окремі бажання навіть цілих угруповань на неї не впливають, а ця логика ясно й недвозначно нам вказує на єдину лінію, саме ту, по якій пішла ще у 1917 р. і по якій йде зараз там на Україні окупованій сьогодні, українська національна думка. Це — Україна з Європою проти Росії. Що ця логика подій мало ще скрісталізувалася в наших головах, що вона ще замало усвідомлена і що вона видається нам навіть часом жорстокою, а де кому (з погляду партикулярного патріотизму) і зрадницькою, то в тому винна не вона, а винні наші голови.

Ця орієнтація на Європу, про яку так багато вже писалося, що здавалося, це питання є вже чимсь перейденим і виясненим, — може набути характеру ідеологічного, бо з ним зв'язані моменти дуже важливого характеру: географічне положення України, економічні інтереси її, історичні традиційні зв'язки з Європою і т. д., себ-то те, що обговорювалося на сторінках багатьох часописів, журналів і книжок.

А те болше питання, що у нас в запіллі знаходяться держави,

що посідають сьогодні наші землі, це питання рішається поперше чом, подруге умілою політикою і по третє, що найголовніше, фактом здобуття с а м о с т і й н о с т и Київa. Та ж сама логика подій нашої сучасної визвольної боротьби ще раз підтверджує історію визволення інших народів, які вперше ставили метою здобуття самостійности, а потім, закріпивши і підтвердивши це здобуття, переходили до нового чергового завдання — до збирання своїх земель, що перебували під чужою владою. Коли ідеал Самостійности був зреалізований, то він, як гасло, механічно відпадав, а натомість приходив новий ідеал — соборність. Останній лозунг міг існувати і раніше, як гасло, як мemento, але ніколи і ніде він не ставився по перед ідеалу — самостійности. Доводити це тут не будемо, не через те, що тут брак місця, а через те, що це є по всіх самих звичайних підручниках політичної історії хоч би Європи. Гасло *Italia irridenta* існувало в Італії ще й у 1860 р. коли по договору Італія віддала Савою і Ніцу Франції. Гасло *Romania Mare* існувало і в 1859, коли було «засновано» Румунію із Молдавії та Волощини, існувало воно і 1878, коли визнано було її незалежність, але треба було війни 1914 р., щоб Румунія використала зручні для неї обставини, щоби прилучити до себе Трансильванію, Бесарабщину і Буковину. А історія Бельгії і трагічна доля Люксембургу? А історія Греції, Болгарії, Сербії? Словом історія показує, що соборність є логічним наслідком виборення самостійности, а не навпаки. Чи ж українська історія буде винятком?

Як відомо, деякі галицькі політики инакше дивляться і на шляхи визволення України, а тому очевидно і на історію України і її закони взагалі. Можливо, що думка ця виходить з чисто-локальних інтересів, і твориться, так би мовити, місцевими умовами, але через це не може все ж бути полекости тим хто її підпірав і її треба критикувати та поборювати, б ж вона претендує на провідну лінію укр. національної політики.

А в ній є де-що цікаве! Не дивлячися на участь і уряду ЗУНР і війська галицького в боротьбі проти Росії, — думка галицьких провідників йде в діаметрально протилежному напрямі з тим, що показує нам залізна логичка подій 1917-1921 р. р., на Великій Україні. Вона говорить про самостійність через соборність, себ-то про приєднання укр. земель (себ-то покищо тільки Волині і Галичини) до УССР, яка ніби згідно з їхнім толкуванням є незалежним тілом від Москви. Ми беремо тут обґрунтовані погляди, а одкидаємо такий підход, як напр.: «з чортом, аби проти Польщі». Але разом з «ілюзорністю» самостійної від Москви УССР про що пише сама галицька преса, то «ілюзорним» є і шлях такої політики. Нема що говорити, що такий напрям абсолютно не відповідає дійсним стремлінням української нації. Вона протирічить логіці подій нашої новітньої історії, але гріх не в помилці чи в схибленню, а в тім, що така політики, йдучи взагалі проти законів історії, негує таким чином все, що було здобуто такими тяжкими зусиллями, вона перекреслює все, що пощастило створити по сей день. І коли логічно довести думку галицьких провідників до кінця, то тоді її найкраще висловити словами Петрушевича (наведені О. Бабієм в «Студ. Вісни-

кові» ч. 7-8). коли галицький диктатор сказав в Кам'янці-на-Поділлі: «не вірю в самостійність, лише в федерацію, автономію».

Але крім того, цікавою є навіть не критика такого вузького розуміння близьких завдань в нашій боротьбі; час покаже дійсну ціну такої думки і реальну політичну вартість для нашої нації.

Цікаво ось що. Чи задумувалися галицькі ідеологи, принаймні ті, що хоч Варшавську угоду вважають національною зрадою, але які не страждають манією грандіоза, над таким питанням: що було б, коли б не було зовсім Варшавської угоди 1920 р? Себ-то по катастрофі 1919 р. зникли б всі можливості продовжувати дальшу боротьбу за національне визв лення і не було нічого того, що створило і допомогло заключенню цієї угоди? Що б сталось, колиб ми сьогодні після трагічних для нас подій в кінці 1919 році поставили крапку?

Чи було б тоді досягнуто самостійність, та ще й соборність? Де б сьогодні проходив кордон РСФСР, а теперішньої ССРСР, коли б Варшавська угода не спинила агресивний похід червоної Москви на Європу, коли б невеличка українська армія не підстригла крила буйному московському *drang nach Westen*?

А чи мали б ми легенду боротьби, ту легенду, що йде від Крут через Зімовий похід, через Базар, — легенду, що плекатимуть майбутні покоління, легенду, обвітряну на степах України, окроплену кров'ю найкращих синів і врешті освячену кров'ю Великого Небіжчика С. Петлюри?

Чи не сидів би тоді у Львові який небудь Будьоний і чи не нагадував би своїм перебуванням і своїм поведженням бл. пам. гр. Бобринського? Чи була-б тоді українізація і ріжні уступки большевиків в національний бік, коли саму тільки назву УССР було видумано як противагу УНР? Чи була б тоді така еміграція за кордоном і чи мала б вона ті можливості, що має зараз, і чи вела б вона свою роботу в такій площині в якій веде зараз? А чи виглядала б Європа так, як вона виглядає сьогодні, наколи б військові події на теренах України 1919-1921 років не мали б місце?

З певністю можемо сказати, що момент українського визволення відсунувся би на багато десятків років вперед. Тепер-же «всесвітня революція» д льше, як за Збруч не перебралася, і большевицький серп, що так м. іяв про багаті жнива у Європі, почав спокійненько жати українське жито й пшеницю, а комуністичний молот, що призначався для визволення світового пролетаріату, обернувся в звичайнісенький макогін, щ. молотив українську голову, там, на окупованій Україні, доти, доки та голова з одчаю не скрикнула: «дайош Європу»....

Отже, закінчуючи цю замітку, мусимо сказати, як висновок, шлях української національної політики— є опора на Європу, а не на Росію, і лежить він в умінню використати всі можливості щоб вибороти спочатку самостійність Української Держави, а потім і соборність українських земель.

М. Ковальський.

ГЛАС ВОПІЮЩАГО...

В справі «боротьби двох культур» на Україні заговорив і сивий професор та академик Михайло Грушевський. В четвертій сьогорічній книзі «України», журналу, що виходить в Києві під редакцією Грушевського, вміще о його статтю з приводу 50-тиліття сумнозвісного віст рії України указу 1876 року (Lex Jusefoviana), яким над живою українською нацією царське правительство поставило було хеста. Стаття «ганебній пам'яті» цього беззаконного закона царської влади написана так, що вона відповідає і на де-які питання сучасности.

Насамперед проф. Грушевський дає цілу «філософію історії» України в її відносінах до Московщини. Він пише: «Від часу, коли Україна звязалася з Москвою... так українське культурне життя стало підпадати ріжним катаклізмам від мос овських мішань, московського контролю, московської цензури». І Грушевський подає ілюстрацію московських насильств над тоді в и щ о ю українською культурою, «які неймовірно гальмували розвиток українського культурного життя» Останнім ідеальним завершенням тієї винищуючої політики був з кон 1876 року, якого практка була відновлена в час великої війни.

Як бачимо, Грушевський зовсім не ідеалізує відносин України і Московщини, ладє навпаки, визнати, разом з Драгомановим, перебування України під російським пануванням за «пропащий час». На думку Грушевського російські либеральні кола у відношенню до країнства в принципі стояли зовсім недалеко від царської влади. Вони «не мішались» у ці справи, а байдуже — співчуваюче дивилися на те, як царська поліція і жандармерія нищили українську культуру в інтересах монопольности культури російської. Іст рію можна було б провести і до найновіших час в, коли за ур ду Керенського українцям милостиво дозволялося заводити свої школи, але... своїм власним коштом. Школи ж державні мусіли мати характер російський.

Нарешті у к р а ї н с ь к а р е в о л ю ц і я припиня була це знуцання над українським народом. як гриби, з кінця 1917 року, почали рости українські середні школи в кожному значнішому с лі. Українські видавництва розвивалися на величезному попиті українських читачів. Але цей многонадійний розвиток був перерваний новим вибухом московського імперіялізму, який прийшов до нас в формі большевицького космополітизму. Замість царя Петра Великого, цього, по характеристиці Грушевського, «геніяльного московського насильника», прийшов новий насильник, може ще «геніяльніший», що-до рафинерованности методів насильства. Новий насильник приніс свою універсаль у, абсолютну ідею, якою на час осліпив де-кого і на Україні. А немає гірше, казав Токвіль, коли якась широка ідея попаде в якусь вузьку голову.

Большевики хотіли зробити Україну погноем для будучої «все-

світньої» революції. Україна була для російських большевиків, з одного боку, джерелом могутності матеріальної, вона мусіла годувати Москву, а з другого боку та ж Україна, межуючи із західно-європейськими країнами, мала б завданням перекидати революційне полум'я в європейський світ. Я пригадую, що в 1919 році большевики видали були брошуру про роллю України в комуністичному русі під характерною назвою: «Там, де рішається доля всесвітньої революції».

На гачок з цією принадою «світової революції» попалась і менша рибка, всякі «верховодки» та «явдошки», але зачепились подекуди і досвідчені «щупаки». Тяжке було протверезіння цих наївних людей, які навспражки повірили були, що світова історія завершується і кінчається Леніном. Після чарівних снів про земний рай на всім світі прокинулись наші «чумаки», аж «все чумацькє добро» опинилося в глибоких кишенях «північного брата». Розуміється, розмови про рівноправність російської та української культури виявились чистою брехнею. «Ленінська партія», як не на словах, то на ділі дивиться на український рух, як на провинціалізм, з яким, розуміється, не можна відкрито боротися, щоб не розпалювати пристрастей, але який треба по змозі держати в чорному тілі, щоб він не перешкоджав «світовій культурі», бо ж відомо, всі комуністичні святи писали й говорили російською мовою. Наміри цих російських «націонал-комуністів» що-до української культури, влучно характеризує проф. Грушевський в своїй статті:

«Закріпити на вічні часи те підрядне становище, на яке звели українську культуру царські заборони, — ту дистанцію, яку вони витворили між державною російською культурою і культурами провинціальними, і в першій лінії — найбільш претенціозною і небезпечною між ними — культурою українською. Забезпечити за великоруською культурою абсолютну гегемонію, дати великоруській мові, літературі, історії і т. д. під різними аспектами роллю обов'язкових і пануючих предметів в шкільнім навчанні. Зіставити місцеві культури при «домашнім ужитку», а за великоруською культурою — значіння «вікна до Європи»: тої форми, в котрій світова творчість має доходити до знання, свідомості і вжитку «менших народів» (зайвість перекладів на українську і інші мови, коли всі ці провинціальні народи можуть користуватися перекладами російськими; зайвість українських форм для таких вищих культурних явищ, скажім, опера; можливе обмеження українського театру місцевою побутовщиною — тим часом як світовий репертуар мав би зіставитися фактично привилеґією театру російського і т. п.) одночасно використати всі матеріальні лишки провинції на розвій всеоюзних, себ-то фактично великоруських установ. Їх розростом і одночасним обмеженням культурних установ провинціальних звернути всю культурну творчість, поскільки вона підіймається над рівень масового мінімуму, в течію великоруської культури. Се, як бачимо, являється ще й тепер цілком конкретним завданням adeptів великоруської великодержавности чи імперіялізму, — їх же ім'я леґіон».

Так оцінює Грушевський російський імперіялізм у большевицьких формах. «Світова революція», «Лені-

нізм» боком вилазить «матці бідній Україні», Сам Грушевський, збираючись колись на Україну, в листі своєму до Раковського запитував його, чи не являється т. зв. правительством Радянської України «експозитурою московської колоніальної політики». Видно тоді миткий балканський дипломат зумів одвести очі старому Грушевському. Але, поживши на Україні та обдивившись навкруги себе, «дід» Грушевський переконався, що в большевицькій новині живе московська насильницька старовина.

Грушевський в сучасній політиці московського правительства, яке піддержує гегемонію російської культури над «інородческими», бачить відбиток відомого принципу, висловленого Лясалем, що кожна конституція є реальне відношення сил. Цю істину зрозумів Грушевський аж тепер, боляче попикіхся на проголошених з Москви абсолютах. Він констатує, правда, в запитуючій формі, що в радянськiм союзі «обсяг і зміст національних культур зводиться до реального відношення сил національностей». Так, пане професоре! На жаль в цілiм світі досі і мабуть ще довго «реальне відношення сил» буде рiшати долю народів, їхніх культур і т. д. Большевики це знають давно із творів Маркса, який казав, що насильство є акушер історії.

В своїх писаннях російські большевики не соромляться говорити про комуністичного «Івана Каліту», який зібрав землі царської Росії в одно ціле, очевидно, «для соціалістичного будівництва» (Ларін і Крицман. «Основные черты хозяйственной жизни і організація народно-во хазайства в Советской Росії». ст. 65).

Чим же борониться проф. Грушевський проти московської зажерливости і зазіхань? Нічим іншим, як... апеляцією до соціалістичної совости російських комуністів. Бачите, «відмовлення, скажiм, українському народові в перспективах чи можливостях всієї повности культури значило б дискредитувати ідею соціалістичного будівництва, в котрiм національний колектив не міг би, значить, досягнути таких результатів, які він досягає звичайно засобами звичайного буржуазного хазайства, не організованого і анархичного». Бідолашний соціалізм? Хто за нього не ховався? Довелося п. Грушевському сягати аж в глибини радянської теорії, щоб довести до відома їхніх московських ексцеленцій, що україножерство річ абсолютно не соціалістична. Але далі не ліпше. Щоб остаточно переконати московського вовка, що йому треба неодмінно перейти в інтересах власного здоровля на вегетаріанське харчування, проф. Грушевський притяг ще й «світову революцію» на підмогу:

«... прийняти великоруську культуру за обов'язкову основу національних культур Радянського Союзу, а ці національні культури звести до ролі провінціяльних додатків було б рівнозначне з позбавленням цього союзу універсального характеру (risum teneatis!) з відреченням від орієнтації на світове поширення, а замкненням навіки в рамках колишньої Росії, бо тільки в ній великоруська культура по інерції старого панування могла б задержати таке всесоюзне значіння».

«Все это было бы смешно,
Когда бы не было так грустно».

Самі комуністичні провідники вже давно один другому закидають зневіру в соціалістичнім будівництві С.С.С.Р. Вже вони давно махнули рукою на «всесвітню революцію» і харчують «дрібноміщанську челядь» із Комінтерну виключно для потреб російської державної політики. А український академик і бувший політик товче про «соціалістичне будівництво», про «світове поширення» (а якже, якже!) радянського союзу... Сам Троцький сумнівається не тільки в «соціалістичнім будівництві», але й владу компартії називає «далеко не пролетарською». Проф. Грушевський цього не бачить і не чує. Чи може він хоче знайти ключ до серця ще віруючого в «соціалістичне будівництво» комуністичного обивателя? Але це була б дійсно істино-малоросійська хитрість, яку добре схарактеризували росіяне в приказці: «хохол не совет, да і правди не скажет».

Окрім «світової революції» та інших аргументів від комунізму проф. Грушевський подає ще й інші, реальніші: він показує большевикам на зростаючий український націоналізм, який набирає сили в наслідок московських утисків.

«Так званий український шовінізм, підогріваний національний романтизм, національне реакціонерство, містицизм і т. д., — на що так часто нарікають противники українства, старі й нові, в величезній більшості своїй був власне таким продуктом репресій і зазіхань на нього, всяких таких обставин, які гальмували і спиняли нормальний розвій українського життя». «В боротьбі проти російського насильства», пише Грушевський, «мусіли провідники українського руху звертатися до «підогрівань» національних настроїв і почувань, перебільшування їх засобами уяви, фантазії, ідеалізованими образами минувшости. Так було, і так буде скрізь, де національність почуває себе zagrożеною, покривдженою, обмеженою».

Звісно, проф. Грушевський проти цього «підогрівання» та ідеалізацій минувшости. Для нього все це явища нездорової з погляду природного і нормального соціального чи національного життя. П. Грушевському зовсім противне те, що українські ідеологи в обороні інтересів нації, в обороні самого існування її «зверталися не тільки до засобів раціоналістичних аргументів, ... але також, і до засобів «емоціональних»

Це не *lapsus linguae*, панове! В цих словах чується цілий старий трюхлий українофільський світогляд. Це ж продовження того проповідання «федерації», народам бувшої російської імперії, яке провадив проф. Грушевський, будши Головою Центральної Ради, коли пануюча нація вимагала одного «покоряйтеся язиці». І гірко згадати, п. Грушевський наводив і тоді, як тепер, «логічні аргументи», ці засоби інтелектуалізму проти кого? Проти того самого Леніна, що силою емоцій, почувань, пристрастей і найглибших інстинктів, які він викликав в масах, намірявся покорити світ. Хіба це не світогляд крайнього раціоналізму проглядає в словах ученого історика, який викидає за борт усю історичну традицію, всі ці «образи минувшости»?

Нехай читач вибачить мені за щирість: такого апотеозу безбащенківства, атрадиціоналізму рідко пошукати в світовій історії. Це іде в рівень хіба з недавнім виступом празької «Нової України»,

яка з відважністю, гідною кращого вжитку, «розквітлася» з українською державою Київських князів, як «зайд» і «насильників», а також з усім минулим українського народу. Для раціоналіста історія починається з його власним приходом на світ. Геніяльний трибун французької революції Мірабо, вважав, що, мовляв, до моменту революції історія, власне, була животінням звіроподобних істот: справжня ж історія, гідна людини, починається з проголошення «Деклярації прав»..

Проф. Грушевський боїться «засобів емоціональних». Так і згадується покійний Володимир Самійленко, який писав свої сатири — рефлексії не без впливу оточення:

«Найкращі пориви й гарячі почуття
Розсікли ми ножем холодним міркувань.
І склали ми собі розмірене життя,
Без глибини думок, без сили поривань.
Немає серця в нас»...

Розуміється, для раціоналістичного валаха (кастрата) «засоби емоціональні» — жах. Це ж «нелогічно», іноді навіть суперечить «реальним інтересам» (вираз Грушевського). А тим більше неприємні «образи минушности», коли українець не мав рабської души, а міг сміливо цілому світові казати «мій дім — мій храм». Немає потреби цих «образів минушности» ідеалізувати, вони без ідеалізації говорять красномовно до серця не-євнухів. Не треба ходити в сиву давнину, огляньтеся навколо себе і ви побачите мільйни людей, які власними руками будували самостійну Українську Народню Республіку і які під московським насильством (якого не «ідеалізований», а цілком реальний образ намалював нам проф. Грушевський в своїй статті) мають тисячі причин поставитись до гнобителя емоціонального. І мають святе, незаперечене право! Їхня ненависть до насильника є моральна. Але в найвищій мірі не етично є спроба манити масу, якимсь «порозумінням» з бруталним і безоглядним ворогом, який знає єдине відношення народа-пана, і народа-раба: слухати і мовчати — це найшкідливіша політична утопія. І вона вийшла, на жаль, з рук українця.

Отже, перейдемо до висновків. Проф. Грушевський в своїй коротенькій статті доказує, що Москва супроти України була завжди насильницею. Легіон цих насильств, налічує він і в сучасному «Радянському Союзі». Більше 7-ми мільйонів українців живуть на території Р.С.Ф.С.Р., відірвані навіть від тієї фікції, якою являється У.С.С.Р. Економічно Україну висмоктують, як тільки можуть, людність мусить емігрувати в світ за очі. На гроші з податків, стягнених з українського народа, Москва буде нові фабрики, нові цукроварні, провадить електрофікацію. Петербурзькій академії наук надано значіння «всесоюзної»; їй дають кошти для діяльності, тим часом, як Українська Академія Наук навмисне зводиться до рангу провінціальних установ. Гляньте на ці десятки розкішних журналів, які видаються також і у к р а ї н с ь к и м коштом в Москві та Петербурзі, і прирівняйте їх до замузаних українських видань харківських та київських. Для пересічного

європейця ці відносини видавалися б недопустимими, ганебними, проти них він розпочав би боротьбу. Він би не побоявся «емоціональних засобів» та «націоналізму». Бо ще Ленін дуже добре відрізняв націоналізм (оборонний) поневоленої і націоналізм (імперіялістичний) пануючої нації. Але Грушевський на це не згоден. Він апелює до життєвих інтересів Радянського Союзу, якому «загрожує якраз підвищення націоналістичних течій і закаламучення нормального українського національного будівництва». Отже, нормальне українське національне будівництво Грушевський бачить тільки... в «Радянському Союзі». І він попередливо, в інтересах того Радянського Союзу, береться «запобігати українським націоналістичним перебільшенням».

Вибачте, читачі, за публіцистичну вільність, але мені оці «націоналістичні перебільшення», проти яких готовий виступати в похід проф. Грушевський, нагадують один анекдот. Один циган, якого завжди кривдили, очевидно, імперіялісти (бо цигани — народ поневолений), мав розмову з українськими селянами.

«Тебе, Кирило, здається, вчора цілий день били?» — запитав його один дядько, придивляючися до синяків на цигані та на те, що всі ознаки «культури», як штани, сорочка та інше на йому вщент подране.

«Та який там день», відказує бравий циган, «тут світає, а тут смеркає».

«Та ж тебе, кажуть, по всіх городі тягали?»

«Та який там, дядечку, город, — тут тягни, а тут верни»..

«Усердіє» проф. Грушевського, що-до «націоналістичних перебільшень» з українського боку таки справді має щось від того цигана. Україну б'ють зо всіх боків, хто що в руки запопав, економічно, політично, культурно. Але п. Грушевський проти «націоналістичних перебільшень», боронь Боже. Хоч і били, але ж ще печінок не повідбивали. Отже «нехай живе Радянський Союз». Чи не «ідеальний образ»... сучасности?

«В цьому божевіллі є своя система», сказано в Шекспіровім «Гамлеті». І секрет цієї «системи», з якою п. Грушевський дійшов крок за кроком до чистого культурництва, без «емцій» та інших «контр-революцій», — секрет дуже простий. Він тепер є ідеальним типом «безпеченнаго» інтелігента», який може тільки проповідувати шукам «добродетель», вовкам — вегетаріянство, поневоленнм — наді! на те, що гнобитель «по законам логіки» в «власних інтересах» додумається до того, що насильство треба припинити.

Був час, коли Грушевський грав видатну ролю в українській політиці. Але часи минають. Тепер вже маси українські переросли, звичайно його, як і усяких Мазуренків, Винниченків, котрі ще й досі вірять в «нормальний розвиток українського народу» під московською опікою. Грушевський і інші люде його типу відірвались від політичної активності українських мас. Вони «зайві люде», життя йде поза ними і через їх голови.

Тактика порозуміння буває часто тактикою безсилля. Особливо в сучасних українських умовах, коли все сидить у москоськім кулаці.

І проф. Грушевський хоче «порозумітися». Але від чийого імені? «Народ замучений мовчить», але те, що він в глибині думає, мабуть, зовсім не сходиться з тим, що проповідує учений професор. Напевне в масах зріє щось дуже й дуже «емоціональне», коли самі твердоші комуністи заметушилися. Там ростуть почуття й настрої боротьби.

Голос проф. Грушевського, який кличе до «примирення», до «порозуміння», який обличає «українські націоналістичні перебільшення», цей голос останеться гласом вопіючого в пустині. Така доля жде всіх, хто відмовляється від боротьби п о л і т и ч н о ї за повне визволення свого народу. Їх жде доля «согласителя» Адама Кисіля, який, будиши українцем, намагався помирити по-ставший український народ з польською шляхетською державою. Врешті Кисіль був зненавиджений і між поляками і між українцями.

В. Бережний.

ЛИСТИ З ЧЕХОСЛОВАЧНИИ.

IV.

НЕЧИТАЛЬНИКИ.

Цитую фрагмент листа з України од відомого діяча старшої генерації;

...«Тяжко нині жити... Коли, бувало, заблудиш у т-мному лісі й тебе облягає ніч, гукнеш і слухаєш. А як почувеш бодай здалеку людський голос-то враз стає й легше, й охвітніше. Тепер тих голосів, котрих так ждеш і шукаєш, — все менче й менче. І це зрозуміло. Коли й про Ваших студентів — людей вільних, пишуть нам досить сумні річі, то що ж уже й казати про наших рабфаковців?! Це зовсім — «homines novi». Між минулим і сучасним України зроблено безодню й нема через неї жадного мосту. Ці нові — цілком неграмотні люди. Їм перерубано звязка, урвано традиції й вони прийняли все на віру. Наприклад, вони певні, що укр. театр утворив Курбас, а укр. літературу — Семенко, Тичина та Косинка. До цього часу, гадають вони, не було у нас ніякої літератури чи укр. театру. Вони певні також, що до революції не було у нас ніяких національних змагань, а коли й були якісь там «укр. діячі», — то це виключно вороги укр. народу, і т. д.

Але ж мушу Вам сказати й потішаючу правду: вони все таки всі — у к р а ї н ц і. Тільки вибачте за грубий вираз, ніби всі вони ззамолоду кастровані. І тому вся ця нова формація має з попередніми, так би мовити, лише біологічний звязок, вони тільки — діти батьків, але ж без жадної пам'яті свого походження, а тому здаються безбатченками. Що з них вийде, важко передбачати, але ж може щось і вийде на користь Україні, як, наприклад, буває ж користь в господарстві й від вола, й від коня, а не тільки від бугая чи огира...

Ну, а з батьків користи буде мало. Не з тих, що там, з Вами, котрі, видимо, й в злиднях не здичавили остаточно, а — з тутешніх. Занадто

багато з поміж відомих Вам діячів «дунули, плюнули й відреклися сатани». І коли молодь, таки дійсно, нічого не знає про минуле, то старі дуже прикидаються ґрунтовно, що все забули...»

Так, на підставі цього посвідчення, що вийшло з рук поважної й заслуженої людини, стоїть справа «на тім боці». А чи ж дуже ліпше стоїть вона «по цім»? Чи не помічаємо й ми тута досить часто, що між молодістю й старшою генерацією існує надто мало місточків чи кладок, котрі б їх лучили в одно ціле? На жаль і на шкоду справі, це треба констатувати й на еміґрації.

Правда, тут хоч існують особисті або формальні взаємини, бо, наприклад, в Чехословаччині цей звязок між нашою інтелігенцією повстає сам собою через школи та деякі товариства. Але наскільки цей звязок духово сильний, можуть показати два-три приклади.

Ось, до великого нашого інтелігентного осередку — Подебрадів прибув Євген Чикаленко. Мало про кого в емігрантській та Галицькій і американській пресі за життя писалося стільки позитивного, як про цього нашого великого, як кажуть в Чехах, «народнього будителя»; не раз по різних виданнях друкувалися і його портрети; було відомо заздалегідь, коли саме він приїде, а чи хтось, крім старих особистих його приятелів та знайомих, звернув на нього належну увагу? Вже більш як рік сидить старий в Подебрадах над рідними словниками та термінологіями, бере уч.сть в культурних угрупованнях, протягом цього року виходить одна по одній три томи його видатних спогадів, що являються для нашої мемуарної літератури не тільки зразком, але ж і для кожного свідомого члена нації повинні б бути настільною книгою, — а попитайте ви першого зустрічного інтелігента молоді генерації: хто такий Євген Чикаленко, й — напевне дев'ятеро з десятих скажуть вам лише, що це «той старший пан з борідкою, що обідає ві кооперативній їдальні». Принаймні авторів цих рядків довелось таке почути дуже недавно. Так само й для багатьох з тих, що вже довший час перебувають в Подебрадах та виключно обертаються в сфері інтелектуальних інтересів, другий наш заслужений ветеран — Модест Левицький є тільки «академічний доктор», або — «лектор укр. мови». Так само й Сергій Тимошенко, й К. Мацієвич, и Біднов тощо — лише «професори Академії», як С. Ф. Русова «професорка пед. інституту», як Дм. Дорошенко, О. Колеса, С. Смаль-Стоцький, В. Щербаківський, О. Лотоцький і т. д. — лише «професори Празького університету» — й на цім уриваються всі відомості нашої молоді про старих наших діячів.

Ще про тих, хто частіш дають десь по часописах свій підпис під статтями чи ведуть провід в якомусь об'єднанні, — про тих може бути і якось додаткова ознайомленість. Але ж мені особисто не трапилось нагоди здибати молодого інтелігентного земляка, котрий би знав докладно про когось з сучасних старших діячів: що саме вони зробили та на якому полі, поки стали отими «панамі професорами»,

Багато з празьких студентів і не чули про «подебрадського Лектора» Модеста Левицького, так само, як чимало й подебрадських, (принаймні до скромного ювілейного свята), не чули про «празького професора» С. Смаль-Стоцького, що останніми роками ховається в затінку свого

вченого кабінету. Трапився і такий, для котрого Модест Левицький та Нечуй-Левицький уявлялися одною особою. Хіба ж варто цікавитися різницею між Модестом та Іваном, між Андрієм та Миколєю чи Віктором, коли тих Левицьких чи Левитських така сила на світі?

Дивна ця незацікавленність. Бо ж таки важко припустити, щоб сьогоднішній укр. інтелігент дивився на ту працю попереднього покоління, працю, котра, говорючи фігурально, породила й того самого сучасного молодого інтелігента, як нічого не варту, нікчемну, незначну. Важко припустити й думку, що Нова Україна не потребує мати своїх заслужених людей, їх знати, бодай як пам'ятку того недавнього, що стало фундаментом для сучасного. Бо ж подібні припущення могли б мати місце лиш в тім разі, коли б сучасне покоління вбачало в своїм національнім усвідомленні якусь для себе біду. Тим часом, бачимо цілком протилежне й дуже часто констатуємо прояви такої національної гордості, якої за часів попередніх нам прилюдно констатувати не доводилось.

Одже ніби стає загадкою, чому ж між цим живим минулим і сучасним існує якась прірва? Що торкається «того боку», відкіль пише цитований кореспондент, то ми знаємо, що там навмисне в цьому напрямі працювали ворожі чинники, що там навмисне «порубано звязка, урвано традиції». Але ж тут?... Чи є це вічний антагонізм між «батьками й «дїтьми», чи- може — причина полягає в якихось випадкових обставинах нашого емігрантського існування?

Поставивши собі це питання, я спробував його перевірити в розмовах з деякими моїми молодими приятелями. А, перевіривши, прийшов до висновку, що найбільшою причиною являється просто фатальна віддаленність нашої інтелігентної еміграції від друкованого укр. слова. Дійсно, більшість наших молодих емігрантів у літературному сенсі слова — нечитальники.

Часті переїзди з місця на місце, з держави до держави; почасти — періодичний брак сталої укр. преси; почасти — матеріяльні злидні, що вимагають всю ув гу звертати на задоволення біжучих фізичних потреб, — відзвичаїли нашу молодь від книжки, журналу і навіть газети. Переїхавши в якусь нову державу й не знаючи чужого слова, людина так відзвичаїлась тримати в руках вранішню газету, як свого часу на фронті, забула про бритву чи про ванну. Не маючи ж змоги мати журнал чи книжку, — повільно відзвичаїлась й від них. І, зрештою, ми здимуємо тепер людей, котрі знають лише вузько спеціальні друки: переважно-літографований підручник. Їхні духові потреби звужені до такого мінімуму, що, коли перекинутись думкою до часів нашого студентства, то це мусило б викликати у нас справжній жах. Бо ж і справді, студент передреволюційного часу був, всамперед другом друкованого слова. Він ще міг собі уявити життя без щоденного читання газети, — але ж без нового журналу, без нової книги, без знайомства з класиками — для нього життя не було. Хіба ж ми, старші, не пригадуємо собі цієї непідроблено жажливої інтонації в голосі, котра незмінно чулася в запитанні:

— Як? Ви не читали нового оповідання Васильченка, Черкасенка?

Не бачили «Останнього снопа»? Не маєте збірника «Вік» чи декламатора «Досвітні вогні»?

— Як? Ви не читали «Чернігівки», «Чорної ради», «Під тихими вербами»? і т. д.

В кожному цьому «як?» було чути таке безмежне здивовання з домішкою спочуваючого жалю, що й той, до кого воно було звернене, почував себе коли не цілком нещасною людиною, то принаймні — останнім йолопом. Оже, як що навіть не для себе, то для людей принаймні житен, хто зараховував себе до інтелігентів, був просто зобов'язаний читати, стежити за появою нових творів письменства, мати на них той чи інший погляд, дебатувати з приводу них й тим поширювати свій світогляд. Я не пригадую собі якогось знайомого гімназиста чи — особливо-семинариста своєї доби, котрий би не знав ста їх всесвітніх класиків; не пригадаю шкільного товарища старшої класи, котрий би не мав свого погляду не тільки на старих світових філософів, а навіть на зовсім нового ще тоді Ніцше; таки рішучо в нашій студентській громаді не було колеги, котрий би не бачив більшости, як що не всіх, Карпенкових, Кропивницького, Старицького п'єс, щоб не цитував з них дотепів, так само як цитував вірці Глібова, Руданського, Самійленка, Грінченка, не кажучи вже про Шевченка чи Куліша. Ще з бурси чи з гімназії майже у кожного хлоп'яти якимось сам собою розвивався певний спорт — утворити «власну бібліотеку», понадписувати томики «з книг такого-то», оправити їх так, щоб на спинці палятурок чітко було видушено золоті ініціали власника. Перед укінченням вищої школи у мене було шість товаришів, що мали, як і я, поперх 1000 томів власних книжок, між якими були «повні збірки» улюблених авторів. Між моїми колегами було зовсім мало таких «нешасних», щоб не чули чи не бачили славних тоді артистів, не кажу вже за українських, а е ж і московських та європейських. Скільки разів доводилося ночувати в черзі під театром за квитками на Сальвіні, Муне-Сюллі, Шалюпина, Вяльцеву чи Айседору Дункан або Батистині! В тисячному студентському натовпі я волік одпряжену нашими руками коляску Сальвіні, а його спогади вку. і з спогадами Гете були одними з найулюбленіших моїх книжок. Як всі ми відмовляли собі в найпотрібнішому, з яким ризиком для власної «кар'єри», а часом і для здоров'я стреміли побачити й почути все нове, що з'являлося в тій чи іншій галузі мистецтва або людської творчости взагалі! Опера, оперета, концерт, лекція якогось визначного літератури, вистава образів — все це було подіями, для котрих варто було й голодати й наразитися на ті чи інші життєві неприємності. Яка була радість «забороненого» Ренана, просмакувати Г.уптманівських «Ткачів», Франсову «Таїс», Крапоткинські «Записки революціонера» і т. д. заборонену літературу, але дійсно — літературу, але тільки прокламацію. Здебільшого ми були ідеалісти й не політики; ми стреміли знати, чути, бачити й мати свій погляд на річі непрактичні, але приємні, що давали нам духову насолоду, викликали красні емоції, задовольняли наш потяг до прекрасного. А все ж таки ми цікавились і Марксом, і Енгельсом, дебатували й Бюхнера, й Кцольбе. Правда, ми здебільшого не хотіли знати, що роблять міністри — чи то Петербузькі, чи закордонні й

дуже тьмяно уявляли собі процес Дрейфуса та Комбові закони про французькі конгрегації. Ми були ідеалісти, не знаю, може й на свою і своєї державности шкоду, — але ж ми дивилися на свої студентські роки як на добу, коли мусимо взяти як найбільше від життя для духової радості.

Звичайно, наше життя і наша молодість були інші, як тепер. Теперішня молодь знається на річах політичних та економічних далеко більше за молодь нашого часу, але ж, без жадного сумніву, вона не зажила й частки тої духовної насолоди й того естетичного екстазу, який був знайомий нам. І до категорії тієї ж духової насолоди ми зараховували й нашу захопленість українською національною ідеєю. Не уявляю собі, що б робилося з нами, коли б за тих часів ми могли читати теперішні статті Д. Донцова, Іванейка, Д. Андрієвського?! Напевне, не обішлося б без чубрійки.

А як реагує на це сучасна молодь? Чи смакує вона ароматні сповідання Марка Черемщини, що робить нову еру в нашій літературі? Чи багато з них прочитало й вивчило на пам'ять «Асканію Нову» Філянського, як ми вчили Грінченка, Сашу Чорного, Верлена? Скільки, можна знайти сьогоднішніх студентів, що взавтра будуть докторами та інженерами, котрі знають, взяти для прикладу, фольклорні збірки Номіса, Гнатюка, Грінченка і т. д.? Кортіло б знати, чи багато є таких студентів, що в часі задуми або дозвілля можуть наспівувати собі з Гріга, Гуно, Вагнера, Бізе, Шопена, Леонкавало, Шуберта, чи Ліста, або навіть з Аркаса чи з Лисенковських опер? Чи багато з них уявляє собі Леонардовську потаємну вечерю, Мікель-Анджелівського Мойсея, або навіть Сикстинську Мадону та хоч один В н-Дейків портрет або Грезову «голівку»? Чи є, нарешті, такі, що знають більшість праць Сластьонових, Іжакевичевих, Бурачєкових, Красикького, Новаківського, Холодного, Труша?

Беру все це під великий сумнів, бо ж мав нагоду не раз почути, що чимало Празької молоді,^{*)} крім кількох образів у кіно, не бачили й не чули майже нічого. Знайомий професор розповідав, що на запитання одного з наших празьких кандидатів інженірінства: які той бачив опери, була відповідь, що чув він тільки одну, яка звалась «Готентоти» (!) Другий, також празький кандидат на іженіра, говорив мені особисто, що був за весь час еміграції один раз в театрі на концерті й то через те, що його попросили повести туди сліпого. Коли мені якось в присутності кількох старших студентів довелося сказати цитату, з сатиричного Виборного Макогоненка «В суді» — то виявилось, що ніхто з моїх співбесідників не тільки не читав цієї блискучої гуморески, котра витримала стільки видань, але ж ніхто й вірити не хотів, що Макогоненко — не хто інший, як так добре знаний «академічний лікар» М. Левицький. Само собою, що ніхто з тих моїх бесідників ніколи й не чув ні про «Тяжкий хрест», ні про «Забув», ні по які інші оповідання того ж Левицького, котрі завели його до історії укр. літератури; не кажучи вже про його славні переклади з Аша, Синклера, Гатріяна

^{*)} Подебрадська принаймні бачить те, що дали їй випадкові заїзди Загарова та аматорів.

й т. д. Навмисне перепитував я чимало внайомих студентів про вражіння від історичних «Спогадів» Є. Чикаленка й зі всіх запитаних, тільки один їх прочитав. Але ж те не було для мене дивом: він перший том тих згадок позичив у мене з моєї ж пропозиції! Далеко більш дивним було те, що дальших томів він так і не позичав. А ми ж колись не тільки читали, а й купували і «Розмови про сільське хазяйство», й «Від чого вмерла Марися», й «Як вигадано машиною їздити», то що, — хоча це все або ж не мало найменшого відношення до нашого фаху або ж пр. те ми вже знали більш докладно. Коли ж запитаєте теперішнього студента, що він читає, — отримаєте відповідь: — Геодезію, Органіку, Фіт патологію, Меліорацію й т. п. та, звичайно, здебільшого з додатком, «абодай вона запалася!»...

Не диво ж, що наші видавництва й емігрантські, й галицькі зачмерли. Досить пр читати першого ліпшого листа, писаного фанатичним видавцем М. Тараньком, щоб власти в правдиву рослуку. «Більш 200 покупців річно, годі рахувати на найліпшу книгу!» — пише він. Цікаво було б знати, скільки примірників було б продано «Кобзаря», коли б він вийшов поперше в цю добу?

Але ж може не купуючи книжку, бо в умовах циганського існування нема куди її покласти, купують журнал чи газету? І це під сумнівом. Загляньте до Л. Н.-В, і в кожному сухорлявім числі побачите повідомлення що «на пресовий фонд» поступило кілька злотих. Коли є пресовий фонд, то, очевидно, нема передплатника. А від чого передчасно упокоїлась Варшавська «Трибуна», що, як газета, стояла врівні з європейськими подібними виданнями? А чого одинокий денник «Діло» таке заниділе? А хіба не пише «Укр. Життя», котре народилось в мент великого національного підйому, що воно має забезпечений вихід «аж до 10-х чисел»? Чи може «Тризуб» ма передплатників над міру? А навіщо, побіч зі всякими безплатними додатками, «Сільський Світ» — найліпший з усіх популярних агрономічних журналів, котрі коли-будь виходили в нашій мові, мусить це оповіщати лот реї для передплатника?

Відповідь одна: ні на журнал, ні на газету так само нема читача, й нема купця, як і на книгу.

То ж, може, наші інтелігенти читають чужу літературу, в мові тих народів, між якими живуть? Можливо, що це й є у Франції, про те я не знаю. Але ж за чеських видавців та чеські редакції сміливо відповідаю, що вони не розбагатіли від українських передплатників. Кілька разів мені доводилось призначати по Празьких каварнях зустрічі з тими чи іншими нашими людьми, але ж здебільшого мої співбесідники навіть не розгортали журналів та часописів, що їх наносили на наш столик запобігливі кельнери. Навіть на образка не бул. охоти поглянути, і я дуже не певен, чи багато з наших інтелігентів уявляє собі, як випадає наприклад, Абд-ель-Крім, Мусоліні, чи Пуанкаре.

В чім же причина того несмаку нової генерації до друкованого слова, цього так мовити, «буржуазного пережитку»? На початку я зазначив деякі обставини, що ніби то убивають інтерес до книги, журналу, газети. Однак, гадаю, що корінь лежить глибше, бо ж за студентських часів і ми були в злиднях та ще й чи не в більших, як нинішнє наше с ту-

денство на еміграції, і ми були такі ж безпритульні цигане, що часто спали по чужих канапах, і ми мусили читати геодзію, меліорацію, опір металів та хемію з тим же побажанням, щоб вони «запалися», — а все ж таки по-за всім тим не тільки мали інтерес і до позиченої, і до власної книжки, але ж той інтерес вс бічно задовольняли. Крім того, ми ще стреміли щось побачити й в природі й, гадаю, що коли б опинились були за кордоном, як тепер наші емігранти, то напевне використали б нагоду побачити яко — мога більше. Між нинішнім студентством в його широкій масі, мало помітно й інтересу до читання в книзі природи. В Празі є студенти, що проживши в ній з менту прибуття, не побували й в ближніх околицях. В Подебрадах знайдете чимало таких, що ніде, крім Праги, не бували, а в Прагу ж їздили лише з академичними екскурсіями. А тим часом на ту ж саму стипендію, що проживається в Празі чи Подебрадах, в літні місяці можна однаково прожити й по всій Чехословаччині, а з додатком на дорогу — й в Італії. Німеччині чи Франції або Югославії. На моє запитання, звернене до одного нашого вчителя-емігранта, як йому подобались прекрасні околиці того міста, де ми зустрінулися, він дав мені класичну відповідь:

— А я на цих не дивлюся.

— Чому ж? Це ж така краса: і вода, й ліси, і лани, й гори? — здивувався я.

— Я би воно було моє, то я б і дивився. А так — воно мені байдуже, бо ж воду ліси й лани я й вдома бачив.

Коли ж принагідно я завів розмову з одним моїм молодим приятелем про те, що теперішня молодь майже не побірає жадної духової насолоди з мистецької творчості, то він мені відповів:

— Яка вже там насолода?! Наше теперішнє життя — взагалі без приємностей.

Може, й справді, ядро цієї байдужості до вищої творчості людського духу, до її носіїв та продуцентів, до краси взагалі і полягає в тім сумнім факті, що «наше теперішнє життя — взагалі без приємностей». А тоді ж само собою встає питання: так чому ж не спробувати дати йому приємності, коли її так легко можна мати? Одже виходить ніби по тій приказі: — «Не купив батько шапки, так чорт же мене бєри, нехай мені вуха мерзнуть»!...

А тим часом, по правді кажучи, хоч і «людині минулого», все ж таки шкода тих вух. І шкода мені та жаль, що через ту байдужість та незацікавленість наші «люде прийдешнього», як на Вкраїні, так і поза її межами, самі себе позбавляють тих надбань, що потім, по всяких ведмежих кутках, куди закине їх — інженерів та докторів — невблагана доля, могли б бути для них джерело тихої радості. Шкода мені, людині «дореволюційної, буржуазної психології», шкода жаль, що наші будучі доктори та інженери зростають однобокими, мов та камбала, спецами, а, перебувши по 7-8 років в Європі поза спеціальними науками спромоглися побачити тільки самих готентотів». Шкода мені ще й того, що цієї замітки, писаною без попереднього збирання статистичних матеріалів та анкет, лише з індивідуальних спостережень та вражень — напевне ніхто не спростує, чого б я так широко бажав, як ніколи за час своєї газетярської праці.

Гр. Куценко.

НА ПЕРЕДОДНІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО З'ІЗДУ.

Організаційна Комісія по скликанню Українського Наукового З'їзду в Празі на останньому своєму засіданні підвела підсумок підготовчої праці і встановила, більш-менш, точно, як буде виглядати майбутній З'їзд. До цього часу зголосилося до участі в З'їзді—125 осіб, які подадуть — 183 реферати.

Крім професорських колегій трьох українських високих шкіл в Ч. С. Р. (університет, Господарська Академія, Педагогічний інститут), до участі в З'їзді зголосилися також українські вчені з Галичини, Польщі, Німеччини, Румунії, Бельгії, Франції, Латвії, Підкарпаття. Комісія сподівалася на численний приїзд з Галичини, але ріжного роду обставини перешкодили цьому. Треба, також констатувати, що на З'їзді не буде ні одного у раїнця з Великої України, бо большевицькій уряд згори поклав заборону на цей З'їзд.

Програм З'їзду встановлено такий: 3 жовтня до обіду урочисте відкриття З'їзду, на яке запрошуються представники всіх чеських і українських високих шкіл, офіційних установ, українських організацій і чужинці, що співчують та цікавляться розвитком української науки. На відкритті проф. Д. Дорошенко зачитає реферат про розвиток української науки за останні 25 літ. Після обіду відбудуться товариські сходи всіх членів З'їзду. 4, 5 та 6 жовтня, ранком і по обіді, відбудуться прилюдні засідання підсекцій, на яких будуть зачитані членами З'їзду реферати та переведені д. скусії. 7 жовтня ранком відбудуться загальні збори всіх секцій та підсекцій і закриття З'їзду. Після цього всі члени З'їзду відбудуть екскурсію в Подебради для огляду Української Господарської Академії. Під час З'їзду в Празі буде влаштована вистава української книжки. Організаційна Комісія добула дозвіл від Міністерства Закорд. Справ на вид. чу безплатних віз на проїзд до Чехословаччини, робить заходи про знижку на залізницях та про приміщення приїзжих в дешевих п. мешканнях. Адреса Організаційної Комісії така: Ukrajinska Universita, Praha II, Stepanska, 49-II.

А. Я.

З МІЖНАРОДНЬОГО ЖИТТЯ.

Германія — член Ліги Націй.

Чергову кризу Ліги Націй залагоджено в Женеві на вересневій сесії. Германія стала членом Ліги, і появу німецьких делегатів у залі засідань було зустрінuto урочистими промовама. Одну з найкращих промов, на честь вчорашніх ворогів Франції, виголосив Бріан, що говорив од імени французької республіки і французького народу.

«Перевернулася сторінка історії, і розпочато нову», — сказав француз-

ський міністр закордонних справ, звертаючися до німецького, — «наші народи виявили стільки сили й героїзму, що не потребують вже давати тому докази. Обидва вони мали такі великі жнива слави на бойових полях, що можуть тепер шукати інших успіхів на інших полях. Кінець війнам між народами. Геть з рушницями, мітральєзами та гарматами! Настав час погодження, настав час миру». У тому самому тоні говорив голова зборів та інші оратори; у тому ж тоні, але без того патосу, промовляв і представник Германії Штреземан, бо говорив він по німецьки, і промова його була писана, а Бріан одповідав імпровізацією.

Автори блискучих промов і блискучих сцен, не обмежилися ефектними виступами, а перейшли зараз же од слова до реальної справи. З моменту вступу Германії ввійшов в силу Локарнський пакт, складений рік тому, Бріан та Штреземан знайшли час і місце поговорити про майбутні відносини між Францією і Германією уже по новому, як рівноправні члени того самого товариства, зв'язані між собою не тільки Версальським договором, але й Локарнським пактом. Побачення відбулося в Thoiry, закутковому французькому містечку, недалеко від швейцарського кордону. Офіційне повідомлення мовчить про те, про які саме справи та в який спосіб авторитетні представники Франції та Германії пересправляли на протязі кількох годин. Опубліковано лише про те, що Бріан та Штреземан висловили один одному кожний свої думки та проекти що-зо рішення всіх сучасних політичних питань, які розділяють й досі Францію та Германію. Ці думки та проекти, після того, як вони будуть обмірковані та ухвалені урядами обох держав, лягнуть в основу дипломатичних стосунків, що мають привести до повної згоди інтереси обох великих народів.

Преса французька і німецька, а за ними й політична опінія цілої Європи поставлась en masse дуже сприятливо до ініціативи Бріана та Штреземана. Особливо велике значіння цьому фактові надає опінія англійська. Коли франко-германське зближення стане фактом, говорить «Observer», то виправдаються всі жертви, понесені Європою. «Sunday Times» пише про початок нової ери, а «Weekly Dispatch» називає побачення в Thoiry найважливішою подією з часів Версальського договору.

Різким винятком із цього являється, звичайно, політична опінія СССР, себ-то властиво большевицька. І це цілком зрозуміло. Для СССР уже Локарнський пакт був «ножем в спину» світової революції та загрозою самого існування і омуністичної держави; тепер загроза ця наче-б то починає приймати цілком конкретні форми. Замірена Європа неминуче подбає про те, аби на сході Європи перестала існувати сила, що живе тільки організованою спекуляцією на анархію, розклад, на біду та горе цілого людства. І коли мав рацію Бріан, кажучи, що в історії Європи перевернуто сторінку і розпочато нову, то на цій новій сторінці не мусить вже бути й сліду большевицького експерименту на сході Європи.

Не обійшлося, однак, і без сумного інциденту, що його причиною був вступ Германії до Ліги Націй. Іспанський диктатор хотів зробити на цьому вступі спекуляцію, вимагаючи заголосування Іспанії, — офіційно, — сталого місця у Верховній Раді, а неофіційно, — прерогатив у Танжері. У тому й другому йому було одмовлено. Тоді він прислав заяву про вихід Іспанії з Ліги Націй. Газети з приводу цього нагадують слова іспанського короля, сказані ним кілька літ тому; коли Германія не буде членом Ліги Націй, Іспанія також перестане ним бути... Веселу нотку внесла республіка Куба домагаючись також сталого місця у Верховній Раді, але догадавшись про те, що вона робить, схаменулася і взяла своє домагання назад.

Observer.

Хроніка.

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— В У А Н відпущено 30.000 карб. на наукові роботи. З Харкова, 10 вересня. (Ратау). В У А Н відпущено з союznego фонду 30.000 кар. на науково-операційні то-що роботи в справі поліпшення Київсько-Печерського (Лаврського) музейного городка.

Там думають перевести реставраційні роботи головних пам'яток української архітектури 11, 17 століття. Переведуть підготовні роботи в справі систематизації колекції музею.

(«Прол. Пр.» ч. 209).

— Науковий зв'язок У А Н з Францією. Інститут Слав'янознавства при Паризькому Університеті звернувся до Української Академії Наук з проханням провадити постійний обмін видань а також допомогти утворенню при бібліотеці інституту слав'янознавства постійного українського відділу. У листопаді ц. р. до Києва приїде член французької Академії Наук Андре Мазон щоб на місці збалагатись про налагодження сталого зв'язку культурних зносин Франції з Українською Академією Наук.

(«Прол. Пр.» ч. 212).

— У А Н і Міжнародній С. Г. Словник. Міжнародний сільсько-господарський інститут у Римі надіслав українській академії наук проєкта міжнароднього сільсько-господарського словника 24-ма мовами, що його передбачається видати. В цьому словнику серед інших славянських мов нема української.

У відповіді Академія Наук висловлює своє здивування з приводу

того, що пропущено мову одного з найбільших хліборобських народів Європи, що має незалежну республіку й незалежну культуру. Академія вважає за потрібне внести до словника й українську мову, повідомляючи, що цю роботу можна виконати на Україні.

(«Прол. Пр.» ч. 211).

— В Асоціації Сходознавства. Сьогодні о 6½ год. веч. в залі ім. Антоновича (в. Корленка 54 У А Н) відбудеться засідання політико-економічної комісії асоціації сходознавства.

Тов. Горелік зачитає доповідь на тему «Становище жінок на Сході».

(«Пр. Пр.» ч. 209).

— Український інститут книгознавства сдержав в закордону фундаментальну монографію Ластовського «Історія білоруської книги». Том містить в собі коло 800 сторінок тексту білоруською мовою з численними ілюстраціями. Охоплює собою XII-XVIII віки. Робота надзвичайно цінна з великим бібліографічним матеріалом. Оскільки історія білоруської книги тісно в ті часи були зв'язана з книгою українською, український інститут книгознавства присвятив роботі Ластовського одне з своїх публічних наукових засідань.

— Тепер інститут книгознавства встановив науковий зв'язок та обмін виданнями з закордоном. Серед установ, що кореспондують до УНІК, є 9 музеїв, 6 науково-дослідчих книгознавчих установ 5 бібліотечарських шкіл, 27 найбільших бібліотек світу.

— В виданні українського інституту книгознавства виходить в Майнці німецькою мовою робота

проф. С. І. Маслова (голова комісії історії книги при УНІК-у), присвячена старій українській книзі. Цю статтю замовлено УНІК-ові з Німеччини, де звернули увагу на бібліологічні видання інституту і музей імени Гутенберга просив інститут книгознавства дати нарис з історії укр. книги до XVIII. в.

Ілюстрації в цьому виданні буде виконано на 2 фарби.

Нові наукові співробітники. Науково-дослідча кафедра клінічної медицини при В. І. Н. К. (за керівництвом відомого професора - вченого М. М. Волквича) — 7 і 9 вересня — поповнила свій склад двома новими науковими співробітниками — д-ром Й. В. Стрільчуком і д-ром М. Г. Окроперидзе, що їх затвержено односторонньо широким пленумом кафедри, з участю представників професійних та громадських організацій. Затвердження їх відбулось після прилюдного захисту відповідних наукових праць, на широкому засіданні кафедри. Присутні, маючи на увазі, що на кафедрі клінічної медицини це перші, що захищають наукові доповіді для переходу до наукових співробітників, поставились до цього з великою увагою та цікавістю.

(«Пр. Пр.» ч. 210).

— Всеукраїнський з'їзд пролетарського студентства. З Харкова в а. 11 вересня. (Ратю). Президія ухвалила ВУРСП скликати наприкінці грудня всеукраїнський з'їзд пролетарського студентства.

(«Прол. Пр.» ч. 210).

— У Києві буде кооперативний Інститут ім. Чубаря. Раднаркому України ухвалив перетворити Київський кооперативний технікум на інститут ім. тов. Чубаря.

(«Прол. Пр.» ч. 209).

— Французький журналіст Лекаш у Харкові. З Харкова, 10 вересня. (Ратю). Сюди прибув французький журналіст Лекаш, що збирає матеріяли про ролю Петлюри в єврейських погромах. За

словами Лекаша, матеріяли, що він зібрав, являють надзвичайний інтерес.

Лекаш одвідав також єврейські пересельські колонії, бо він одночасно збирає матеріяли про колонізацію євреїв в Радянському Союзі. З Херсону Лекаш виїжджає до Одеси, Київ, Житомира.

(«Прол. Пр.» ч. 209).

— Археологічні розкопки в Боришпільському районі. Цього року повадили далі археологічне дослідження району, що його почали торік за завданням ВУАК-у Були розкопані могили біля с. Сеньківки та почато розкопувати Іванківське городище. Розкопани біля с. Сеньківки виявили цікавий тип поховань енеолітичного осілого населення. В могилах знайдено посуд, мідяні речі, жіючі окраси, шпильки, браслети то-що. В одній могилі знайдено поховань молодої жінки в сидячому стані поруч з похороном чоловіка.

У м. Іванькові початкові розкопки дали можливість установити час існування городища — XII в. Це городище, що знаходиться біля Альти, було збудовано в зв'язку з охороною країни. Воно знаходилося поблизу сусідніх городищ (Боришполе, Русанове, Воронькове та інших).

Розкопки ці провадилися під керівництвом В. Є. Козловської та при енергійній допомозі місцевого вчителя А. М. Полонського. Вони дуже зацікавили місцеву людність, селян, робітників. Кошти на розкопки дав Боришпільський музей, здобувши їх виставами то-що.

(«Прол. Пр.» ч. 212).

— Ювілей акад. М. С. Грушевського 9 вересня відбулися збори ювілейного комітету для вшанування 40-річчя наукової діяльності акад. М. С. Грушевського. На зборах брали участь представники різних науково-культурних установ м. Києва. Днем ювілею призначено 3 жовтня.

На зборах обрано президію комітету в такому складі: П. акад. П. А. Тутківський (голова), пред-

ставник серції наукових робітників М. Л. Баран, представник Укрголовнауки Л. М. Левицький, акад. Д. Багалій, акад. В. Перетц, Ф. Савченко, представник від Дому вчених С. Гаєвський та В. Ігнатювич.

На засіданні президії комітету розглянули справи, що зв'язані з переведенням ювілею.

(«Пр, Пр.» ч. 210.)

— Незаконне збирання коштів на користь англійських гірників З Харкова .9 вересня. 1926 р. (Ратау). Вчора в Харкові викрито випадок незаконного збору на користь страйкарів — англійських гірників. Затримано збірника з сумнівними документами. У цій справі переводиться слідство.

У зв'язку з цим, президія окропрофради ухвалила, що такі збори треба переводити тільки з дозволу окропрофради.

(«Прол. Пр.» ч. 209.)

В ЧЕХІІ.

— На Український Науковий З'їзд у Празі з 7 жовтня сього року зголошено рефератів — по секції історично-філологічних наук: 1. по підсекції історичній 14 осіб зголосило 22 реферати, по підсекції філологічній 7 осіб 18 рефератів, по підсекції філософично-педагогічній 14 осіб 17 рефератів по підсекції археології та історії мистецтва 12 осіб зголосили поки що 6 рефератів;

2. по секції права і суспільних наук: по підсекції правничо-соціологічній 16 осіб 28 рефератів-по підсекції економічно-кооперативній 14 осіб 18 рефератів;

3. по секції природничо-лікарській: по підсекції природничій 13 осіб 18 рефератів, по підсекції агрономично-лісовій 13 осіб 19 рефератів, по підсекції медичній 10 осіб 13 рефератів;

4. по секції технічно-математичній 15 осіб 23 реферати.

Зголошення ще поступають.

З цього числа подаємо список рефератів, починаючи з секції історично-філологічних наук. Деякі автори ще не зголосили оста-

точно сформулованих тем своїх рефератів, — відомості про це подано буде додатково.

Секція Історично-Філологічних наук.

Голова Академик Проф. Др. Смал-Стоцький Степан. Заст. голови проф. Д. Дорошенко.

Секретар Доц. Слюсаренко Федор

1. Підсекція історична.

Голова проф. Д. Дорошенко. Заступник Голови проф. Яковлів Андрій. Секретар Доцент Др. Феденко Панас.

1) Доц. Андрієвський Панас. Українські цехи-братства робітниче питання.

2) Проф. Антонович Дмитро. З історіографії гайдамаччини.

3) Проф. Заїкин Вячеслав. Початки християнства на Україні.

4) Проф. Др. Крипякевич Іван. Держава Богдана Хмельницького.

5) Проф. Лоський Костянтин. Первісний плебейський еділітет у Римі.

6) Проф. Лотоцький Олександр. Українське полемичне письменство, як джерело церковного права

7) Др. Оляничин Дюмет. Ідеї української історії.

8) Генерал Петрів Всеволод. Коррективи, що їх можна внести в українську історію дослідженням її під поглядом військовим.

9) Проф. Славінський Максим. Чеська звітка про київську еміграцію з XIII віку.- До реєстру перших київських князів.

10) Доц. Слюсаренко Федір. Уваги до херсонського декрету на пошану Діофанта.

11) Доц. Др. Феденко Панас. Проект розділу Польщі в XVI віці. Пісня про Саву Чалого. Гетьман Дорошенко і Богдан Хмельницький. До філософії української історії.

12) Проф. Шелухин Сергій. Назва «Україна». Гіпотеза провансальського походження Руси. Походження і значіння назви «Скифи». Походження назв «Самбата», «Київ» і «Канів». Одно з основних джерел хибності російських правничої, історичної та філологічної наук.

13) Проф. Шульгин Олександр. Причинність в природі та історії.

14) Проф. Яковлів Андрій. Договір Богдана Хмельницького з Москвою в редакції 1659 року.

II. Підсекція філологічна.

1) Проф. Др. Артимович Атенюр. Іонізація т. зв. Дактило-Епітритив. Спондеїчні слова в 4 стопі гексаметра Проперція.

2) Проф. Білецький Леонід. Головні напрями української літературно-наукової критики. Історія балади про покритку, що втопила дитину, в словянському фольклорі в її тексті, сюжеті та формі. Історія сюжету повісти П. Мирного і Ів. Білика «Хиба ревуть воли, як ясла повні».

3) Проф. Др. Колесса Олександр. З рукописів Підкарпаття; Березненське учительне Євангеліє XVI віку.

4) Проф. Др. Панькевич Іван. Чи можна говорити про дифтонгічний характер «й» в закарпатських говорах. Язикова границя межі «Словаками» і Русинами на Закарпатті в окрузі Ужгородським і Собранецьким. Найближша задача на полі діялктичних дослідів в Галичині.

5) Др. Свенціцький Іларіон. Поділ староруських пам'яток письменства з огляду на історію української мови.

6) Проф. Др. Сімович Василь. Українські чоловічі імена власні на «о». Спроби перекладів Св. Письма Й. Гаятовського. До справи про критерії для пізнавання старо-українських рукописів.

7) Академик Проф. Др. Смаль-Стоцький Степан. Найближші завдання слявістики. Найближші завдання україністики (мова). Мішані поліські говори і польськ. дифтонги, Найновіші науки про праруську мову. Обов'язки української науки супроти Шевченка.

III. Підсекція Філософічно-педагогічна.

Голова Професор Сірополко Степан.

Секретар Доцент Чижевський Дмитро.

1) Професор Білецький Леонід. Філософічні й естетичні основи літературно-наукової критики О. Потебні.

2) Посол О. Волошин Августин.

3) Проф. Зінківський Василь.

4) Доц. Королів-Старий Василь. До справи виготовлення високошкільських підручників.

5) Проф. Др. Мірчук Іван. Петро Лодій та його переклад «Баумейстера».

6) Др. Оляничин Домет. Про акт зрозуміння.

7) Др. Рибчин Іван. До українського народного світогляду. Скворода і Філон Олександрійський.

8) Проф. Русова Софія. Розвиток дошкільного виховання за останні роки. Нова національна школа.

9) Проф. Сірополко Степан. Шкільна справа на Великій Україні.

10) Др. Сухоручко-Хословський Євген. Психотехніка та її значіння.

11) Проф. Тимченко Михайло.

12) Доц. Чижевський Дмитро. Кант, яко логік і логіка німецького ідеалізму. Плятон філософ грецької національної культури. До теорії поняття. Основні категорії історії філософії. Історія української філософії та її ближчі завдання.

13) П. Юшишин Іван. Змагання українського народного вчителства в Галичині до організації педагогічно-наукової праці. Проблема несвідомих психічних процесів.

14) Проф. Др. Ярема Яким.

IV. Підсекція Археології та історії мистецтва.

1) Проф. Антонович Дмитро.

2) П. Голубець Микола. Сучасний стан обслідування мистецтва Галицької України: а) архітектура мурована й дерев'яна б) різба монументальна й декоративна, в) іконопис та малярство церковне і світське XII-XVIII віків. Галицький портрет XIII.-XVIII. віку.

3) П. Дністрянська Софія. Провідні ідеї в історії музики.

4) Доцент Др. Залозецький Володимир.

5) Проф. Др. Людкевич Станіслав.

6) Доцент Др. Ніжанківський Нестор.

- 7) Др. Пастернак Ярослав.
- 8) Лектор Січинський Володимир. Нові праці з історії українського мистецтва. (р. р. 1917-1926).
- 9) Доцент Др. Слюсаренко Федір. В справі пояснення до опублікованої Вальдауром (р. 1923-Петроград) етрурійської вази.
- 10) Доцент Стешко Федір. Джерела української музичної історії.
- 11) Лектор Др. Чикаленко Левко.
- 12) Професор Щербаківський Вадим.

Секція Права та Суспільних Наук.

Президія: проф. др. Дністрянський проф. Ейхельман, проф. Щербина Ф.

І. Підсекція Правничо-соціологічна.

Голова: проф. Лотоцький О. Заступник голови секретар проф. Лоський К.

1. Доцент Андрієвський П. Українська парафія як юридична особа. Розвід подружжя по взаємній згоді.
- 2) Доцент Бочковський І. Націологія і націографія.
- 3) Доцент Буткевич С. Питання про змінення в модерній карній літературі. Принципи боротьби з безпризорними дітьми. Карне право і евігеніка.
- 4) Др. Галів Т. Звичаєве право спадкове на Верховині.
- 5) Професор Др. Дністрянський С. Культура, цивілізація та право. Потреба нової системи приватного права. Повинність і ручення в модерному приватному праві.
- 7) Професор Заїкин В. Державно-правне становище Слобожанщини в 2-ій половині XVII в.
- 8) Др. Клуний П. Міжнародний союз товариств Ліги Націй, як ідейний чинник модерної світової політики миру і солідарности поміж людством (з ілюстрацією, картографією в барвах). Національні меншости, як складова частина людности сучасної держави (з ілюстрацією, картографією в барвах). Теорія еволюції організації людства зі схемами законів цієї організації.
- 9) Професор Др. Лозинський М.

До реформ міжнародної охорони національних меншостей. Від Версалу до Льокарна (Огляд розвитку міжнародних відносин).

10) Професор Лотоцький О. Церковно-правні основи автокефалії. Державно-правні основи автокефалії.

11) Др. Мандрика М. Сучасне міжнародне право, його сурогати та міжнародня сваволя.

12) Асистент ген. Петрів В. Головні засади для утворення соціально-доцільної збройної сили на Україні.

13) Профес. Др. Старосольський В. Становище Богдана Хмельницького в науці про державу. Значіння внутрішньої форми слів термінології суспільних наук.

14) Професор Шелухін С. Система практики карного права як окрема дисципліна. Традиція могоричу в українським правовім життю. Нове пояснення статті 102 і 104 Руської Правди.

15) Професор Шиманський С. Питання ро забезпечення на старість наукових працівників і авторських прав їх, та субвенцій для виконання наукових праць та їх видань.

16) Професор Щербина Ф. Закон загального розподілу населення.

17) Професор Яковлів А. Морське право як окрема наукова дисципліна.

II. Підсекція Економічно-кооперативна.

Президія: Проф. Бородаєвський Сергій, доц. Садовський Валентин,

- 1) Проф. Бородаєвський С. Принципи кооперативного законодавства. Соціальна роль кооперативі.
- 2) Проф. Бич Л. Місцеві фінанси
- 3) Доц. Гольдельман С. Акційні підприємства як знаряддя господарської концентрації.
- 4) Доц. Добриловський. Вплив господарської конюнктури на державний бюджет.
- 5) Доц. Кабачків І.
- 6) Доц. Др. Коверський К. Постановка навчання практичних економічних наук на високих школах Європи і Америки.
- 7) Проф. Коваль В. Соціально-економічна природа сільсько-господарської кооперативі.
- 8) Др. Ломінський В. Проблем

кругобігу народньо-господарсько-го життя. Проблем економічного наділу. Питання справедливої ціни.

9) Доц. Мартос Б. Наукова класифікація кооперативів.

10) Доц. Моралевич. Дівиденди коаліційних підприємств в світлі білэнсів.

11) Доц. Садовський В. Теорія економічного району і питання про реорганізацію районізації.

12) Др. Сухоручко В. Наукова організація праці.

13) Проф. Тимошенко В. Питання прогнозу господарської конюнктури. Економічні сторони проблеми самостійності України.

14) Доц. Шрамченко Л. Сучасні завдання фахової науково-статистичної освіти.

15) Проф. Щербина Ф. Класифікація потреб населення в трудових господарствах*).

— Конгрес Міжнародної Студенської Конфедерації в Празі. Сірий наш небозід тільки іноді проривають його ясні проміні майбутнього сонця... Одним з таким промінів, що осяяв важку буденщину нашого життя був останній Конгрес Міжнародної Студенської Конфедерації, який відбувся в Празі в другій половині серпня.

Провідники різних комісій Конфедерацій, перед цілим світом стверджували, що організація укр. студ. виказала найбільшу пильність та акуратність в своїй праці. Міжнародний конкурс проєктів — відзнаки Конфедерації, мимо сильної конкуренції відомих графіків дев'яти різних націй вінчився перемогою Українця Ф. Ємця.

Короною успіхів була неділя 29-го серпня, коли представники 13 різних народів на запрошення делегації ЦЕСУС-у та громади в Подєбрадах прибули до Академії.

Цю подію, коли взяти під увагу наше загальне положення можемо зачислити до найбільших придбань нашого студентства за час перебування його на еміграції. Докладну доповідь про відвідини та їх значення висвітливо в окремій статті, зараз же похи подаємо освітлення цієї події большевиками.

«Пролет. Правда.»

— Протест проти самозванців. Як відомо, в другій половині серпня у Празі відбувся міжнародний студентський з'їзд, в організації якого активну участь брала Ліга Націй. На цьому з'їзді брали участь і контр-революційні студенти емігранти з Радянського Союзу. Ці «добродії» нахабно виступали від імені російського, українського, білоруського і взагалі всього студентства Радянського Союзу.

Це нахабство викликало загальне обурення (?) всього радянського студентства в Чехо-Словаччині. Загальні збори російського, українського, білоруського, закарпатського та молдавського радянського студентства в Празі однодушно висловили протест, який у французькій мові був надісланий дитині Ліги Націй та розісланий всій закордонній пресі.

Загальні збори підтвердили, що вважають Всесоюзне Центральне бюро пролетарського студентства, що об'єднує 250.000 студентів різних національностей СРСР за єдиного представника радянського студентства і найршучіше заперечують за емігрантським контр-революційним студентством виступати від імені студентської молоді народів СРСР*).

Тільки всього?

З ЧУЖОЇ ПРЕСИ.

Французська Преса про останній допит свідків в справі вбивства Головного Отамана.

Хоч загалом ціла преса французька, а з окрема, і на жаль, ліва не досить уважно ставиться до справи про убивство Головного Отамана С. Петлюри, але, після останнього допиту свідків, що відбувся 16-го вересня, майже всі парижські газети подали досить докладні про це відомості. Треба зазначити, що загальне враження від цих повідомлень для нас прихильне. Частина газет цілком отверто стоїть на тому, що агентат 25-го травня не може розглядатись як помста за жидівські погроми. Газета «Avenir», орган правих республіканців та бувшого прези-

*) Додатки та зміни умістимо пізніше. Ред.

дента Мілерана, містить замітку п. Louis Marsolleau під заголовком «Помилка в особі»; автор замітки пише, що покійний Головний Отаман, як виявляється зі слідства, абсолютно не заслуговував того, щоб на ньому мстились за погроми. Далі він подає фактичні відомості про останній допит свідків, з яких видно, як борювся наш Уряд з погромами. «Панове політичні злочинці», ківчає автор, «повинні б наперед збирати докладні інформації, аби не мститись на невинних».

«Action Française», орган французьких монархістів, який до процесу підходить з своєї власної точки погляду, в числі з 18 вересня, подаючи відомості про всі заходи, які вживалися Українським Урядом, аби запобігти погромів, подає, що таким чином всі попередні спроби виправдати вбивство 25-го травня повинні відпасти й треба буде придумати якесь нове виправдання цьому злочинцеві. Що до решти газет, вони подають цілком об'єктивні відомості про допит, про все те, що казали свідки, й тому у читачів цих газет повинно бути загальне враження, що замордовано дійсно невинного. Так само пишуть навіть газети, які досі боронили Шварцбарда, як наприклад, орган лівого партелю „Quotidien“ не додаючи, жадних своїх коментарів що до допиту.

З НАШОГО ЖИТТЯ.

Український часопис «Дзвін», що виходив у м. Рівному на Волині накладом та під редакцією забитого с. р. отамана Оскілка, припинив своє існування. («Руть» ч. 1765).

До відома Українського громадянства.

На клопотання У.Ц.К. в Польщі про приміщення українських емігрантів на сільсько-господарські роботи у Франції, Ліга Націй увійшла в порозуміння з Французьким Урядом і завідомила, що родини емігрантів в складі не менше 4 робітників, не рахуючи дітей, можуть одержати в аренду ферми з мертвим та живим інвентарем з тим, що половина врожаю та доходів від господарки йде робіт-

никам, а половина лишається власнику ферми.

Відправка може відбуватися два рази на рік в осени, на початку жовтня, та весною в березні.

При одержанні ферми робітники дістануть всі запаси зерна, соломи та сіна, які будуть в той час на фермі. Тим родинам, які не мають грошей Ліга Народів, може давати позичково на три роки по 4000 фр. на родину, з тим, що на цю позичку нараховується 20 проц. на фонд взаємної гарантії для Ліги Націй та 10 проц. на оплату Інспектора від місцевого Бюра Праці хліборобів, який мусить бути інструктором, а також давати поміч емігрантам. Перша рата може бути сплачена через 18 міс.

В С.С.С.Р.

— П і з н о в з я л и с я. З кожним роком все більше дають себе відчувати наслідки переведення в життя большевиками начеб-то «пролетарської моралі» так щедро сіяної ними в період завоювання симпатії мас. Збаламучене море низьких інстантів, не знаючи перепон, широко розлилося по всіх землях ошчасливлених большевицьким «расом».

Тепер пізно засуджувати тисячі за рострати, вводити аліменти, піднімати крики в пресі про зріст «хуліганства», яке побідою хвилею заливає совітську вулицю. Всі ці ягідки комуністичного процвітання трудно тепер викоринити, бо вони вже стали побутовими явищами, приросли до совітського тіла і найшли своє вище освячення в пролетарській літературі. (Єсенін). І якими жалюгідними здаються викрики Сосновського в «Правді» від 19 вересня про боротьбу з «хуліганством», яке по признанню самої ж «Правді»: «оточене сіянням слави, на хулігана дивляться з захопленням і йому заздять, його вчинки розцінюються як героїстство».

І скільки б не перелічував т. Сосновський згвалтовань, мородерств і інших «художеств» хуліганів, вони перед масою особливо могоді, викоханою на чисто «пролетарській» моралі в совітському розумінні цього слова, завжди будуть не злочинцями, а героями.

Бібліографія

— «У к р а ї н с ь к и й Р о б і т н и к» Орган Української Робітничої Спілки у Франції. 15 вересня 1926 р. ч. 1. ст. 12 in. 8°.

Як ми вже повідомляли в минулому числі «Тризуба», вийшло це перше число згаданої Спілки, яка «поставила собі за завдання в організований спосіб захищати трудові інтереси українського робітника у Франції». Як видно із замітки, утворення такої спілки наступило з моменту, коли «на ініціативні збори, по запрошенню, прибуло 20 людей й обмінявшись думками, присутні прийшли до висновку, що така організація є потрібна, постановили закласти Українську Робітничу Спілку у Франції». Тоді ж обрано і «Виконавчий Комітет у складі: т. т. Удовиченка, Миколи Шаповала, І. Стасева, П. Плевакова (?) та Фурси», та «Ревізійну комісію в складі т. т. Чехівського, Міщанинця та Майбороди».

Здавалось би, взявши до рук вищезазначений орган, можна сказати тільки «Дай Боже», але коли розгорнеш цей журнал, то аж диву даєшся — чи це надзвичайних труднощів ребус, чи просто несвідомо і неуміло приготовлений вінігрет? Бо вже з першої ж сторінки, з передовиці зустрічаємо такі ляпсуси: «робітництво з інтелігенції ще не зовсім визволилось від давніх буржуазних (?) поглядів, вважає свій теперішній стан тимчасовим, чекає чуда, яке, мовляв, поверне їм втрачене становище». Що хотіла редакція цим казати? Чи те, що укр. інтелігент, що зараз перебуває у Франції на фізичній праці, дійсно вважає своє перебування тут за тимчасове, і вона кпить з цього твердження, чи воєа говорить, що це становище робітника є дійсно таким і мусить бути постійним? І мовляв, хай він не чекає «чуда» — чи просто моменту коли, знов поді його покличуть до дому, до того становища, яке він займав

дома при мирній праці або у визвольній боротьбі, а хай буде й н а д а л і на чужині робітником, і, яко робітник, хай дбає тільки про інтереси тільки робітничі? Виходить так, ніби очі редакторів «Укр. Робітника» бачать в емірації тільки «пролетарську кобилку», яка по їхньому нічого не знає, нічого не робить, ні про що не дбає, і нічого не розуміє про ті «високі матерії», якими турбується всеоб'ємлюче серце редакції «Укр. Робітника». Що означають вирази «робітництво з інтелігенції»? та «буржуазні погляди»? Що цим хочуть сказати? Чи не демагогія це часом найгіршого гатунку, яке вже й большевики зараз переросли, вважати всякого, хто заробляє собі хліб не фізичною працею — за «буржуя»?

Отже на думку «Укр. Робітника» для цього «робітництва з інтелігенції» першим гаслом повинно бути «самоорганізація і рівнорядним з ним друге — праця і боротьба». Яка боротьба, — за права робітника? за визволення всього трудяногого люду? Ні і ще раз піл Боротьба — проти «Укр. Вістей» (відомого большевицького органу укр. мовою) і проти... «Тризуба». Отут і вся сіль «Укр. Робітника». Можна тільки привітати наших читачів з тим, що на одну доску поставлено і «Українські Вісти» і «Тризуба».

Далі йде стаття про «Смерть Головного Отамана». Що правда, мало в ній говориться про особу Головного Отамана; здебільшого стаття складається з вибірок з «соціологічних» творів типу з «Нової України», в яких доводилося чути різного роду «істини» мало чим новіші та оригінальніші від тої, що «коні їдять овес», а «Волга вливається в Каспійське море». В цій статті наводяться подібні «істини», про те, що большевики ведуть колонізаторську політику на Україні, що укр. нація скла-

дасть «з селянства, робітників і невеличкої жменьки трудової інтелігенції...» і т. д. і т. д. Словом хотілося видно авторові вкласти в цю статтю не тільки всі свої знання, ввесь свій науковий багаж, але й всі свої міркування, думки та переживання, — від того й стаття має якийсь дивовижно-компільтивний характер.

Далі йдуть інформації про закладення Спілки, а за ними і «відозва». Відозва, як відозва, нічого нового ні серцю, ні розуму не дає. За нею інформації про міжнародне бюро революційно-соціалістичних партій. Останнє нарешті опрідлює групово-партійний напрямок «Укр. Робітника», що хоче напевно бути в свої ряди «неосвічених» з партійного боку українських громадян у Франції.

Нарешті йде стаття варта уваги. Називається вона «шукування точки опори» (лист з Праги). Стаття ця цікава з багатьох причин. Поперше автор дуже інтересно поділяє укр. еміграцію. Як на його, то укр. еміграція поділяється на дві орієнтації: «п о л ь с ь к у» (партія радикал-демократів, недавній есефів) і у к р а ї н с ь к у (партія с-рів і взагалі інші партії). Нез'ясовано тільки що-до с-рів, котра це саме група з тих чотирьох, на які зараз розбилася колишня партія Укр. Соц. Рев.

Словом, автор рубнув і то з плеча. Не пошкодував він і бідної логіки, бо ж де є місце самореклямі і самопевності, — там немає місця думкам і словам еретиків, що думають інакше. Автор статті, якийсь Іван Гук дуже гнучко висовує питання про організацію «національного центру», і, перебіраючи виразами, майже дословними із статті М. Ю. Шаповала в «Новій Україні» за січень-лютий 1926 р. про «Завдання укр. еміграції» (наче б його alter ego), наводить, що спроби «організування осередку приходяться якраз на початок цього року — себ-то на нараду, що відбулася в Празі 17 квітня і яка утворила «Союз Українських Організацій в Чехословацькій Республіці». Тоді ж було обрано президію, яка складається, само собою розуміється, з М. Ю. Шаповала, проф. Білецько-

го(?), М. Галагана, проф. Яреми, Н. Григоріва, проф. Шелухина і т. д. Що цей інформаційний матеріал подається, то це дуже добре, але причому тут укр. еміграція у Франції? То ж творилося в Чехії і має очевидно свій локальний характер, але автор зразу ж переходить до розрішення цього питання — чому це важно для Франції — і береться до просто вже комсомольських виступів проти «уряду Андрія Лівинького», який «ніколи ніким не був обраний до Директорії», проти «полонофілів» (себ-то радик-демократів і соц-демократів) і взагалі проти всіх «іже не з ними». І нарешті висновок (а це найважливіше для укр. еміграції у Франції): «крайня пора створити політичний осередок і покласти край нечуванному шарлатанству (так і написано), що відбувається перед нашими очима і безмірно дискредитує всіх нас перед чужими людьми», «шарлатанству політично і морально безвідповідальних людей, що поставили собі метою здискредитувати український визвольний рух...» Словом перед очима автора статті твориться щось таке, на що єдиним порятунком є те, «щоб еміграція негайно організувалась скрізь», де вона існує, в місцеві політичні організації (які?), щоб через їхню активність витворити Українську Раду за кордоном». З ким на чолі? Може з Остриницею, чи з Розумовським? Звичайно, ні. Є ще один найбільш достойний і поважаний громадянин, але ім'я його поки що ще не називається. З статті само собою випливає, про кого йде річ.

Ми полишаємо на боці той очевидний факт, що для автора цієї замітки, як і для цієї, найменш численної з багатьох с-рієських груп, у м и с н о не існує нічого, ні укр. законодавства, ні укр. державних традицій. Це все смішно, не доречі і без толку, коли на черзі дня стоїть справа утворення «Української Національної Ради закордоном». Хіба можна до автора цієї статті прикладати якісь вимоги національного та морального порядку, коли основні українські закони (відомі всім, крім редакторів «Укр. Робітника») є «шарла-

танством», і це після того, як в тій же самій Празі, звідки ця стаття написана, утворилося Українське Національно-Політичне Об'єднання, до складу якого увійшли і представники партії с-рів і яке прийняло формулу визнання Уряду УНР, як останній акт сувереної волі українського народу. То ж що виходить? В Празі ця група с-рів «виходячи з міркувань конешности збереження континуїти української державности» визнає Уряд УНР, а тут устами «Укр. Робітника» — називає цю «континуїту укр. державности» — звичайним «шарлатанством». І це робиться як раз в цю грізну хвилину, коли справа України стане перед обличчям всього світу, коли хоч видиме об'єднання потрібне про чуже око, в інтересах не тільки еміграції, але й всієї української нації.

Але мало того, в статті цій повно отих заявлених виразів, як «запро-проданці Польщі», «яничари-полнофліи» і т. д., виразів, ніби запозичених з шпальт «Укр. Вістей» та большевицької преси. Попадаються такі речі, такі перли, просто дивовижні речення — очевидно продукт недовго гризаного олівця, — як напр. петлюрівці «всюди заявляють, що, хто не приєднається до їхньої ганебної орієнтації, то ростиляють». Невже редакторам «Укр. Робітника» ніколи навіть і в сні не ввижалося, що таке етика, що таке спосіб писання серйозне продумання того, що пишеться і т. д.? Мимоволі приходять думки, коли читаєш подібні речі, чи це у них з пристригу чи вони зроду такі? Коли останнє, то це вже, як то кажуть, «на довго».

Єдиною відрадою — замітка А. Шрейдера про «Працю і законодавство про Працю», яка може оправдати саму назву «Укр. Робітника», але вона маленька оаза в тому морі лайги, плованья і того, чому навіть імені немає.

Що ж таке врешті «Укр. Робітник»? Що ж це за орган і чого він

хоче, яка його дійсна мета, а не та, котру наївно редакторі в ньому гиставляють?

На питання «що це?» — може бути лише однієї відповідь: — «Український Робітник» — це звичайна рурочка, яку проведено від «Нової України» з Чехії до Франції і по якій вже почала текти конденсована отрута до української еміграції у Франції, поки що не затронутої і не забрудженої редакторами «Нової України». Мета — очевидна. Редакторі «Нової України», програвшись в Чехії, де їм груст вислизав піддиг (емігрантський, а не урядовий) і де наше громадянство вже локалізувало цю надзвичайно заразну хворобу, — рішили одігратись на еміграції у Франції та за парою десятків придбаних адептів — «наукових» стипендіятів на чеські гроші, — хотять за всяку ціну здобути у Франції ті «командні висоти», що вони загубили в Чехії. Користуючи з того, що громадянство у Франції не зовсім повідомлене про життя еміграції в Чехії і не знає багатьох фактів, які освітлюють ставлення цієї групи с-рівської партії, виступають тут в імені цілої партії с-рів і годують читача таким вінегретом, як «Укр. Робітник».

Але нам здається, що пани-редактори, як «Нової України» так і «Укр. Робітника» помилилися. Груповими гаслами, від яких віс анахронізмом, демагогією, про якненою духом, якого не чути було в 1917 році, саморекламною фразеологією, що сама за себе говорить, — цих «висот» над нашим громадянством у Франції не так то легко буде здобути. Як не прикриваються ці панове словесним «патріотизмом», і багатобічним «націоналізмом», невинною «філантропією» та безконешною «любов'ю до ближнього», — але видно пана по жупані!». Обсудбана пір'я в Чехії, не одросте у Франції.

М. К.

З М І С Т.

— Париж, неділя, 3 жовтня 1926 року — ст. 1. М. Ковальський і й. Прокляте питання — ст. 3. В. Бережний. Глас вопіючого — ст. 8. Гр. Кущенко. Листи з Чехословаччини. IV. Нецятальники — ст. 14. А. Я. На передодні Українського Наукового З'їзду в Празі — ст. 21. Observator. З міжнародного життя — ст. 21. Хроніка. З Великої України — ст. 23. В Чехії — ст. 25. З Чужої преси — ст. 28. В С. С. С. Р. — ст. 29. Бібліографія — ст. 30.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО.*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris